

TARIXIY MEROSNI ASRAB-AVAYLASHDA MILLIY QADRIYATLARNING O‘RNI VA AHAMIYATI

O‘zbekiston Respublikasi IIVning Xorazm akademik litseyi

Ingliz fani o‘qituvchisi

Xodjamuratova Shaxnoza Sultanmurot qizi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada tarixiy merosni asrab-avaylashda milliy qadriyatlarning o‘rni va ahamiyati hamda uning tarixiy ildizlari haqida batafsil yoritilgan.*

Kalit so‘zlar. *Tarixiy meros, milliy qadriyat, urf-odat, Sh.M.Mirziyoyev, Amir Temur, “Temur tuzuklari”, Navro‘z bayrami, Sharq falsafasi, Abu Nasr Farobiy, Abu Ali Ibn Sino, Alisher Navoiy.*

Milliy qadriyatlar har bir xalqning madaniyati, tarixi, dini, urf-odatlari va an‘analaridan kelib chiqadigan ma‘naviy-me‘yoriy tizimdir. Ular avloddan avlodga o‘tib, jamiyatda barqaror qadriyatlar tizimini shakllantiradi. Bu qadriyatlarning shakllanishi tarixiy, falsafiy, diniy, madaniy omillar bilan chambarchas bog‘liqdir.

Tarixiy ildizlari:

1. Davlat va milliylik shakllanishi: Har bir millatning qadriyatlari uning tarixiy davlatchiligi, siyosiy va ijtimoiy hayoti bilan bog‘liq. Misol uchun, o‘zbek milliy qadriyatlarida Amir Temur davrida shakllangan odatlar va tartiblar muhim o‘rin tutadi. Bu davrdagi davlat va jamiyat tuzilmalari o‘z navbatida milliy qadriyatlarning rivojlanishiga asos bo‘ldi.

2. Madaniy o‘ziga xoslik: Har bir millat o‘ziga xos til, madaniyat, urf-odat va bayramlar orqali o‘z qadriyatlarini saqlab qoladi. Masalan, o‘zbeklarning Navro‘z bayrami yoki to‘y marosimlari o‘ziga xos milliy qadriyatlar sifatida tarixiy ildizga ega.

3. Geografik joylashuv va iqtisodiy sharoitlar: O‘zbek xalqining qadriyatlari o‘troq va ko‘chmanchi hayot tarzi, qishloq xo‘jaligi va savdo yo‘llarida joylashuvi bilan bog‘liq bo‘lib, bu omillar ularning hayot falsafasida aks etgan.

Falsafiy ildizlari:

1. Ma‘naviyat va axloq: Milliy qadriyatlar falsafasi odatda ma‘naviy, axloqiy prinsiplar bilan bog‘liq. O‘zbek falsafasida insonparvarlik, kattalarga hurmat, mehmondo‘stlik, oilaviy qadriyatlar muhim o‘rinni egallaydi. Bu qadriyatlar din va axloqiy me‘yorlar bilan uyg‘unlashib ketgan.

2. Sharq falsafasi: O‘zbek milliy qadriyatlari ko‘p jihatdan Sharq falsafasining asarlari, masalan, Abu Nasr Farobiy, Abu Ali Ibn Sino, Alisher Navoiy singari buyuk mutafakkirlarning fikrlari bilan shakllangan. Ularning ilmiy va ma‘naviy merosi o‘zbek xalqining fikrlash tarzi va hayot falsafasiga ta‘sir ko‘rsatgan.[1]

3. Diniy ta‘sir: Islom dini qadriyatlarning shakllanishiga katta ta‘sir ko‘rsatgan. Din orqali o‘zbek xalqi odob-axloq qoidalari, halollik, sabr-toqat, hayot va o‘lim, adolat va insof kabi muhim tushunchalarni o‘z qadriyatlariga singdirgan.

Umuman olganda, milliy qadriyatlarning tarixiy va falsafiy ildizlari millatning o'ziga xosligini, madaniy merosini va ma'naviyatini belgilaydi. Bu qadriyatlar jamiyatda birlashuv, birdamlik va barqarorlikni ta'minlab, kelajak avlodlarga o'z madaniyatini saqlab qolish uchun muhim ma'naviy poydevor yaratadi. Tarixiy merosni asrab-avaylashda milliy qadriyatlarning ahamiyati katta, chunki qadriyatlar jamiyatning madaniy va ma'naviy asoslarini mustahkamlaydi hamda o'tgan avlodlardan qolgan moddiy va nomoddiy merosni kelajak avlodlarga yetkazish uchun muhim vositadir. Ushbu jarayon bir necha jihatdan milliy qadriyatlarning asosiy ahamiyatini ta'kidlaydi:

Milliy qadriyatlar xalqning madaniy o'zligini belgilaydi. Ular tarixiy merosga bo'lgan munosabatni shakllantiradi. O'zbek xalqining qadimiy an'analari, urf-odatlar va diniy rasmlar tarixiy merosni asrab-avaylashda ma'naviy asos bo'lib xizmat qiladi. Milliy qadriyatlar tufayli millat o'ziga xos madaniy merosini saqlab, uni asrlar davomida davom ettiradi. Masalan, qadimiy me'morchilik yodgorliklari, qo'lyozmalar, san'at asarlari qadriyatlar orqali kelajak avlodlarga o'z ahamiyatini yo'qotmagan holda yetkaziladi.

O'zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning “Oliy majlisga murojaatnomasi”da madaniy meros ob'ektlarini ishonchli qo'riqlash va ulardan oqilona foydalanish tizimini takomillashtirish maqsadida arxeologik tadqiqotlarini qo'llab-quvvatlash va arxeologik topilmalarini saqlash dasturini ham qabul qilish lozim deb qayd qilganligi ilmiy ahamiyatga molik.[2] Prezidentimiz tomonidan 2018 yil 17-yanvaridagi F-5181-son “Moddiy, madaniy va arxeologiya merosi ob'ektlarini muxofaza qilish va ulardan foydalanishni takomillashtirish to'g'risidagi farmoyishi” da qayd qilingan dolzarb vazifalar hozirgi davr kun tartibiga qo'yilganligini qayd qilish joiz.[3] Milliy qadriyatlar jamiyatda tarixiy merosga nisbatan hurmat va e'tibor tuyg'usini uyg'otadi. O'zbek xalqi uchun Amir Temur, Bobur, Alisher Navoiy kabi buyuk ajdodlarning merosi qadrlanadi va e'zozlanadi. Ushbu shaxslar hayoti va faoliyati milliy qadriyatlarning bir qismi sifatida, ularning yodgorliklari, asarlari va izdoshlari asrab-avaylanadi. Shu tariqa, milliy qadriyatlar nafaqat tarixiy obidalarini, balki ularning mazmunini, ma'naviy merosini saqlashga ko'maklashadi.

Misol tariqasida XIV asrda Movarounnahrda Amir Temur bobomizning “Temur tuzuklari” o'z davrining siyosiy va ijtimoiy hayotini tartibga soluvchi muhim hujjat sifatida tarixda muhim o'rin tutgan. Bu asarda milliy qadriyatlar, davlat boshqaruvi, urf-odatlar va jamiyatning rivojlanishi haqida ko'plab tushunchalar bayon etilgan. Temur tuzuklarida milliy qadriyatlar quyidagi jihatlarda aks etgan:

1. Adolat va tartib: Temur davlat boshqaruvida adolat va tartibni yuqori qadrlaydi. U mamlakatda barqarorlik va adolatni ta'minlash uchun maxsus qonun-qoidalarini ishlab chiqqan. Bu qadriyatlar milliy an'analari va o'z davridagi diniy, ijtimoiy ko'rsatmalarga asoslangan [4].

2. Oilaga ehtirom: “Temur tuzuklari”da oila qadriyati, ota-onaga hurmat, avlodlar o'rtasidagi bog'liqlik va ularning tarbiyasi muhim o'rin egallaydi. Amir Temur oilaning davlat va jamiyat rivojlanishidagi ahamiyatini alohida ta'kidlab, oilaning mustahkamligi davlat mustahkamligi bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

3. Harbiy odatlar va jasorat: Temur tuzuklarida harbiy qadriyatlar alohida o‘rin olgan. Harbiy intizom, jasorat va vatanparvarlik qadriyatlari milliy ruhiyatni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida qaraladi.

4. Ilmga ehtirom: Temur ilm-fan va ulamolarga katta hurmat bilan qaragan. U milliy madaniyatni rivojlantirishda ilm-fanning ahamiyatini yaxshi anglagan va bu borada olimlar va san’atkorlarga homiylik qilgan.

5. Din va an’analarni hurmat qilish: “Temur tuzuklari”da diniy qadriyatlar va urf-odatlarga rioya qilish ham milliy qadriyat sifatida alohida e’tirof etiladi. Islom diniga e’tiqod qilish va uning ko‘rsatmalariga amal qilish Temur davlati siyosiy hayotining ajralmas qismi bo‘lgan.

Amir Temurning “Tuzuklar” asari milliy qadriyatlarni davlat boshqaruvi va ijtimoiy hayotda qanday tatbiq etishni ko‘rsatadigan muhim manba hisoblanadi. Bu qadriyatlar hozirgi zamon uchun ham dolzarb bo‘lib qolmoqda [5].

Shu ma’moda milliy qadriyatlar yordamida avlodlar o‘rtasida uzviylik, davomiylik saqlanadi. Bir avloddan ikkinchisiga o‘tadigan qadriyatlar, an’analari va tarixiy xotiralar yoshlar ongida millatning umumiy madaniy merosini mustahkamlashga yordam beradi. Bu jarayon yoshlarni o‘z tarixiga hurmat bilan qarashga o‘rgatadi va ularni merosga javobgarlik bilan yondashishga undaydi.

Milliy qadriyatlar jamiyatda birdamlikni mustahkamlaydi va millatni tarixiy meros atrofida birlashtiradi. Tarixiy yodgorliklarni, san’at asarlarini asrab-avaylashda barcha qatlamlarning faol ishtiroki muhim. Masalan, o‘zbek xalqining muqaddas joylarga bo‘lgan hurmati, me’morchilik yodgorliklariga bo‘lgan e’tibori millatning birligi va madaniy merosini himoya qilishga bo‘lgan umumiy mas’uliyatini ko‘rsatadi. Milliy qadriyatlar nafaqat moddiy, balki nomoddiy madaniy merosni ham asrab-avaylashda ahamiyatlidir. Nomoddiy meros – bu xalqning urf-odatlari, musiqasi, folklori, bayramlari va diniy rasm-rusumlari bo‘lib, ularni saqlash milliy qadriyatlar orqali amalga oshadi. Masalan, Navro‘z bayrami yoki o‘zbek xalqining milliy kuy va raqslari singari meroslar milliy qadriyatlar yordamida asrab-avaylanib keladi.

Xulosa o‘rnida shuni alohida takidlash joizki, milliy qadriyatlar tarixiy merosni asrab-avaylashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ular madaniyatning uzviyligini ta’minlab, millatni tarixiy merosga nisbatan mas’uliyatli va hurmat bilan munosabatda bo‘lishga undaydi. Milliy qadriyatlar jamiyatning kelajakdagi madaniy va ma’naviy rivojlanishining asosiy omili sifatida namoyon bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – T.: “Ma’naviyat”, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning Oliy majlisga murojaatnomasi. – Toshkent. 2017.

20-Sentyabr, 2026-yil

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 17-yanvardagi – F-5181-son “Moddiy, madaniy va arxeologiya merosi ob’ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanishni takomillashtirish to‘g‘risida” gi farmoyishi (elektron resurs).

4. Temur tuzuklari. “Yoshlar nashriyot uyi”. –Toshkent. 2018.

5. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi. –Toshkent. 2004.

6. <http://www.meros.uz>

